

Režisora Māra Martinsona vēsturiskā spēlfilma

ZEME, KAS DZIED

2024

**ZEME, KAS
DZIED**

Var droši apgalvot, ka 1873. gada 26.-29. jūnijā 1003 dziedātāju, 45 koru vadoņu, savu 10 000 skatītāju un pāris desmit tiešo svētku rīkotāju kurtā “uguns kvēle” pusotrā gadsimtā pārtapusi nozīmīgā, ja ne pašā svarīgākajā latviskās identitātes, pašlepnuma un Latvijas valsts dzīvotspējas zīmē.

Dainis Īvāns

Spēlfilmas “Zeme, kas dzied” scenārija līdzautors

Mēs esam zeme, kas dzied.
Un zemi, kas dzied, nevar nedzirdēt.

Spēlfilma “Zeme, kas dzied” ir ar laimīgām beigām – par vīriem, kuri centās saliedēt tautu ar dziesmu. Un viņiem tas izdevās.

Jau teju 150 gadus reizi piecgadē mēs joprojām sanākam kopā, lai sajustu mūsu tautas spēku.

Māris Martinsons

Spēlfilmas “Zeme, kas dzied” režisors

Filmas vēstījums

Šis būs stāsts par tolaik vēl topošās Latvijas uzņēmīgajiem cilvēkiem, stāsts par brīvību, par dziesmas spēku, par pašapziņu un tradīciju. Par notikumiem, kas bijuši iedīgli Latvijas valsts veidošanai.

Tikai pašapzinīgi līderi varēja iedvest ticību, ka kādreiz mums būs sava valsts. Grūtā un izaicinājumu pilnā laikā viņi spēja apvienoties un arī citos modināt kopības sajūtu. Pateicoties Rīgas Latviešu biedrības vīru neatlaidībai, degsmei un ticībai vienotai idejai, dzima tradīcija, kas tālajā 1873. gadā apvienoja latviešus no dažādām vietām un nostiprināja viņu piederības sajūtu. Tā turpina vienot latviešus visā plašajā pasaulē arī šodien.

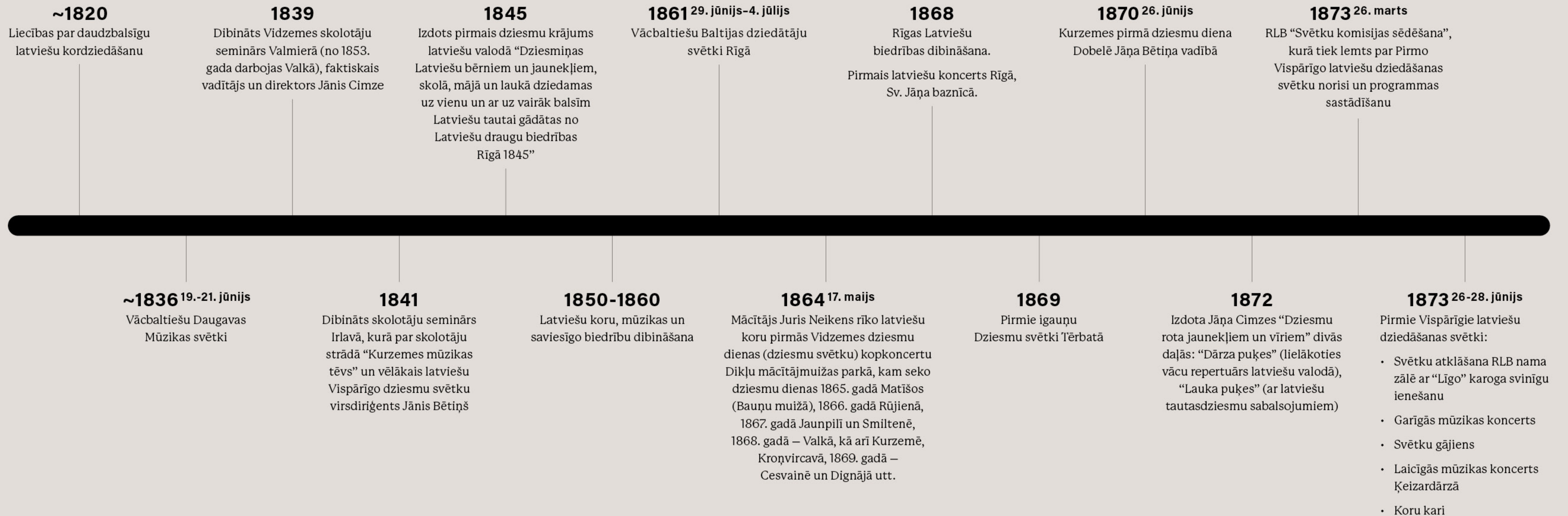
Caur 150 gadus seno vēstures prizmu mēs vēlamies iedvesmot tos, kuri dzīvo tagadnē, atcerēties un pieminēt saknes, no kurām esam auguši. Spēlfilmā "Zeme, kas dzied" ekranizētie notikumi mums atgādina par ideāliem, vērtībām un mūsu spējām sasniegt nozīmīgus panākumus, radot notikumu, kas turpina dzīvot cauri laikiem un daudzina mūsu tautas vārdu pasaulē.

Latvija – zeme, kas dzied. Tauta, kas dzied.

Ceļš uz Pirmajiem dziedāšanas svētkiem

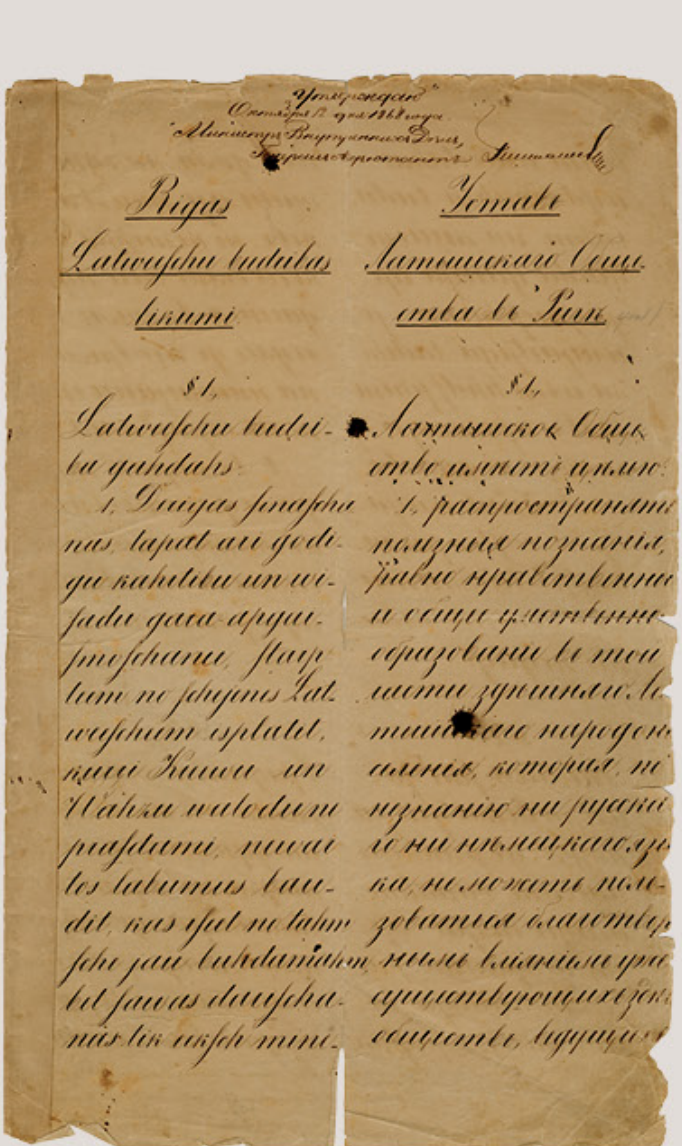
(Pēc vecā kalendāra)

Rīgas Latviešu biedrības vadība pasākumā, kas veļtīts cara Aleksandra II bērū dienai. Augšā, no kreisās: Rakstnieks Reinis Kaudzīte, Rīgas Latviešu Biedrības priekšsēdētājs Krišjānis Kalniņš, skolotājs Grigorijs Pastiis. Pirmā rindā (sēž): J. Sietiņsons, Publicists Bernhards Dīriķis, skolotājs, gramatu izplatītājs Jānis Pelešs.

Rīga, 1881. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

Latviešu biedrība gādāja vārdi "Latviešu biedrība gādās" leveda 1868. gada 24. oktobrī (pēc mūsdienu kalendāra) Krievijas Iekšlietu ministrijas apstiprinātos Rīgas Latviešu biedrības statūtos. Tas ir pirmais (!) latviešu valodā izstrādātais oficiālais dokuments ar tik spēcīgu, tālejošu ietekmi uz Latvijas nākotni. Pirmais, ko nesēja noraidīt krievu ģenerālgubernators, lasīdams tulkojumu blakus slejā. Nozīmīgākais latviešu tautas pašorganizēšanās un nacionāla kopdarba manifests līdz pat Latvijas valsts pasludināšanai.

Vēsturiski pirmā latviešu "valdības" deklarācija. Turklāt ar apņemšanos, kas gadu gaitā pilnībā izpildīta. Gudri, juridiski nevaļojami un daļiskiņģilī sastādīts teksts par spiti tam, ka radīts apstākļos, kad nebija vesparatiztas latviešu literārās valodas un vienotas terminoloģijas. Tādēļ arī arhitekta un kaislīga fizikultūrieša Jāna F. Baumaņa priekšlikums statotos paredzēt arī vingrošanas tīkuma izplatīšanu tautā ka darvas pilti meduētņā sākotnējā versija atstāts vāciski.

Taču Rīgas Latviešu biedrība pati gādāja par latviešu valodas, literatūras, preses un grāmatniecības strauju uzplaukumu. Tā sveda kopā latviešu dziedāšanas biedrības un radīja ne tikai dziesmu svētku, bet arī nevairābarības cīņas tradīciju. Tas pirmie programmatiskie statūti ir sēkļiņa, no kuras uzdzīgsi Latvijas Republikas Satversme.

Fotokopija. Fragments no Rīgas Latviešu biedrības dibināšanas dokumenta "Rīgas Latviešu biedrības likumi", latviešu un krievu valodās. Rīga, 1868. gada 12. oktobris. Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs.

Pirmie latviešu dziedāšanas svētki medijos

Latviešu dziesmu svētki 1873. gada jūnija beigās kļuva par svarīgu Baltijas mediju notikumu. Tieši ar laikrakstu starpniecību plašāka publika uzzināja par Rīgā sanākušajiem dziedātājiem, koncertiem, svinīgajām runām, skolotāju un zemkopju sanāksmēm un citiem dziesmu svētku pasākumiem. Mūsdienās laikrakstu rodamās reportāžas, apraksti un publicētās latviešu nacionālās kustības līderu runas vai to atstāsti ir lielisks informācijas avots par pirmajiem Latviešu dziesmu svētkiem. Turklāt šie materiāli ir visiem pieejami tīmekļa vietnē – Latvijas Nacionālās bibliotēkas digitālajā bibliotēkā periodika.lv

Mediji

19. gadsimtā par galveno masu mediju kļuva laikraksti, jo bija pieaugusi nepieciešamība pēc aktuālās informācijas par vietējiem un ārvalstu notikumiem, viedokļrakstiem, iespējas ievietot reklāmas un sludinājumus, kā arī interesantas lasāmvielas atpūtas brīžiem, ko lielākoties veidoja romānu publikācijas turpinājumos un dzeja. 19. gs. 70. gadu sākumā mūsdienu Latvijas teritorijā iznāca 10 laikraksti, trīs žurnāli un četri oficiālie izdevumi. Skaitliskā ziņā dominēja avīzes vācu valodā, kas bija adresētas pilsētniekiem, tomēr pakāpeniski savas pozīcijas nostiprināja arī latviešu laikraksti. Ar Krievijas impērijas varas institūciju atbalstu sāka iznākt arī preses izdevums krievu valodā, kuru uzdevums bija stiprināt cara varas un krievu valodas pozīcijas Baltijā. Mediju attīstību sekmeņa izdevējdarbības kļūšana par ienesīgu un perspektīvu uzņēmējdarbības nozari. Rīgā un Jelgavā darbojās modernas tipogrāfijas, kas ātrā tempā spēja nodrukāt kārtējos laikrakstu numurus vairākos tūkstošos eksemplāru. Lasītāji presi saņēma ar abonēšanas sistēmas starpniecību, tomēr laikrakstu un žurnālu atsevišķus numurus varēja iegādāties gan grāmatu bodēs, gan pārtikas un ēdienu veikalos, kafējnīcās un viesu namos.

“Baltijas Vēstnesis”

Laikrakstam “Baltijas Vēstnesis” (1868–1906) bija svarīga loma gan Rīgas Latviešu biedrības darbības, gan tās rīkoto Latviešu dziesmu svētku organizēšanā. Tā redaktors bija viens no ievērojamākajiem latviešu nacionālās kustības līderiem Bernhards Dīriķis (1831–1892), kurš vienlaikus bija arī izcili profesionāls žurnālists. 1873. gadā “Baltijas Vēstnesis” iznāca reizi nedēļā, un tā redakcija

atradās uz Dzīmavu ielas starp Suvorova (mūsdienās – K. Barona) ielu un dzelzceļu. Laikraksta slejās bija rodama visa dziedātājiem nepieciešamā informācija, lai gatavotos koncertiem un lai pa dažādiem ceļiem veiksmīgi ierastos Rīgā. Pirms svētkiem “Baltijas Vēstnesis” rakstīja: “Katru dienu, kas mūs šiem svētkiem tuvāk ved, dzird sirdis stiprāk pukstam, pie vieniem no prieka, pie otriem atkal no rūpēm, vaj viņi arī labi izdosies. Ja viņiem būs labi izdoties, tad vajag būt labai dziedāšanai, labai kārtībai un pa daļai arī labai ieņemšanai, ar ko izdošanas segt. Par labu dziedāšanu gādās mūsu dziedātāju kori un viņu krietni vadoņi; par kārtību jāgādā – visiem.” Pašam pirmajam īsajam atskatam uz jau tik tikko notikušajiem dziesmu svētkiem “Baltijas Vēstnesis” deva skanīgu nosaukumu “Rīga dimd”. Plašus aprakstus par pašu svētku norisi, kā arī par to laikā notikušo Pirmo vispārējo skolotāju sapulci un Otro latviešu lauksaimnieku sapulci laikraksts publicēja visu jūliju. Tomēr “Baltijas Vēstnesim” nācās saņemt arī taisnoties rīdzinieku priekšā, ka viņi (viņuprāt) nav saņēmuši pietiekami daudz informācijas par gaidāmajiem svētkiem un tādēļ nav devušies uz koncertiem. Laikraksts paskaidroja, ka viņiem pašiem bija jābūt vēringākiem, jo par Latviešu dziesmu svētkiem laikus ir rakstījuši visi latviešu laikraksti, tāpat nedēļu pirms tiem ziņas publicētas vietējos vācu un krievu laikrakstos, kā arī Santpēterburgas un Maskavas presē.

Rīgas laikraksti

Bagātīga informācija par Latviešu dziesmu svētkiem lasāma arī latviešu nedēļas laikrakstā “Mājas Viesis” (1856–1910), kas tika izdots Anša Leitāna (1815–1874) redakcijā. Šis izdevums svētkus nodēvēja par “Latvju tautas goda dienu” un par tautas vienprātības liecību.

"Baltijas Vēstnesis" redakcija, 1873. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

Par Latviešu dziesmu svētkiem rubrikā “Inland” (Iekšzeme) izsmējoši vēstīja lielākais vācu laikraksts “Rigasche Zeitung” (1778–1889; Rīgas Avīze). Tas īpašu uzmanību pievērsa studentu goda sardzei svētku gājienā un koncertos, Latviešu skolotāju sapulcei un dziedāšanas skanīgumam. Tomēr “Rigasche Zeitung” mulsināja latviešu valodas plašais litojums saturiski daudzveidīgos pasākumos un tas, ka svētkos faktiski varēja iztikt bez vācu valodas. Salīdzinoši mazāk materiāla tika publicēts krievu laikrakstā “Rizhskii vestnik” (1869–1917; Rīgas

Laikraksta "Baltijas Vēstnesis" redaktors Bernhards Dīriķis. Fotografārs Roberts Borhards.

No: Rakstniecības un mūzikas muzeja krājuma

Laikraksta "Mājas Viesis" redaktors Ansis Leitāns. Fotografāri brāji Borhardi.

No: Rakstniecības un mūzikas muzeja krājuma

Rīgas avīžu pārdevējs 20. gs. sākumā. Pastkarte. Fotografāri brāji Borhardi.

No: Caune, A. Rīga laikmetu griežos 1901-1918. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds 2018. 257. lpp

"Baltijas Vēstnesis" redakcija, 1873. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

"Mājas Viesis" redakcija, 1901. gads. Fotografārs nav zināms. No: Latvijas Nacionālais arhivs

Rihards Kārlis Tomsons

1834-1893

Veiksmīgs uzņēmējs, agronoms, izdevējs, mecenāts, Rīgas Latviešu biedrības dibinātājs un vadītājs (1870-1871), Pirmo Vispārīgo latviešu dziedāšanas svētku Rīcības komitejas priekšsēdis, labdarības iestādes “Nabagu ļaužu ķēķis” uzturētājs, vienlaikus arī aktieris, dramaturgs, režisors, dziedātājs, orators.

Personība ar renesanses ģēnija vērienu. Rīgas Latviešu biedrības pirmās teātra izrādes “Žūpu Bērtulis” rosinātājs un iestudētājs. Par šo krietno vīru laikabiedrs Māteru Juris teicis: “Jūsmu un patriotisma pilnu sirdi viņš devās uz cīņšanās lauku. Viss, ko viņš ņēma rokā, notika ar dedzību, ar dziļu pārliecināšanos, ar pilnu krūti...”

Viņa idejas un gara lidojumu varētu raksturot kā pārāk progresīvu savam laikam. Tādēļ Tomsons nereti jutās nesaprasts un ātri atmeta iecerēto. Iespējams, viņš ir Pirmo dziedāšanas svētku un, pavisam noteikti, spēlfilmas “Zeme, kas dzied” galvenais varonis. Tieši Tomsons biedrības runasvīru sapulcē pirmais atbalstīja un pamatoja priekšlikumu svētkus rīkot. Viņš prata kopdarbam saliedēt dažādu novadu un dziedāšanas biedrību korus.

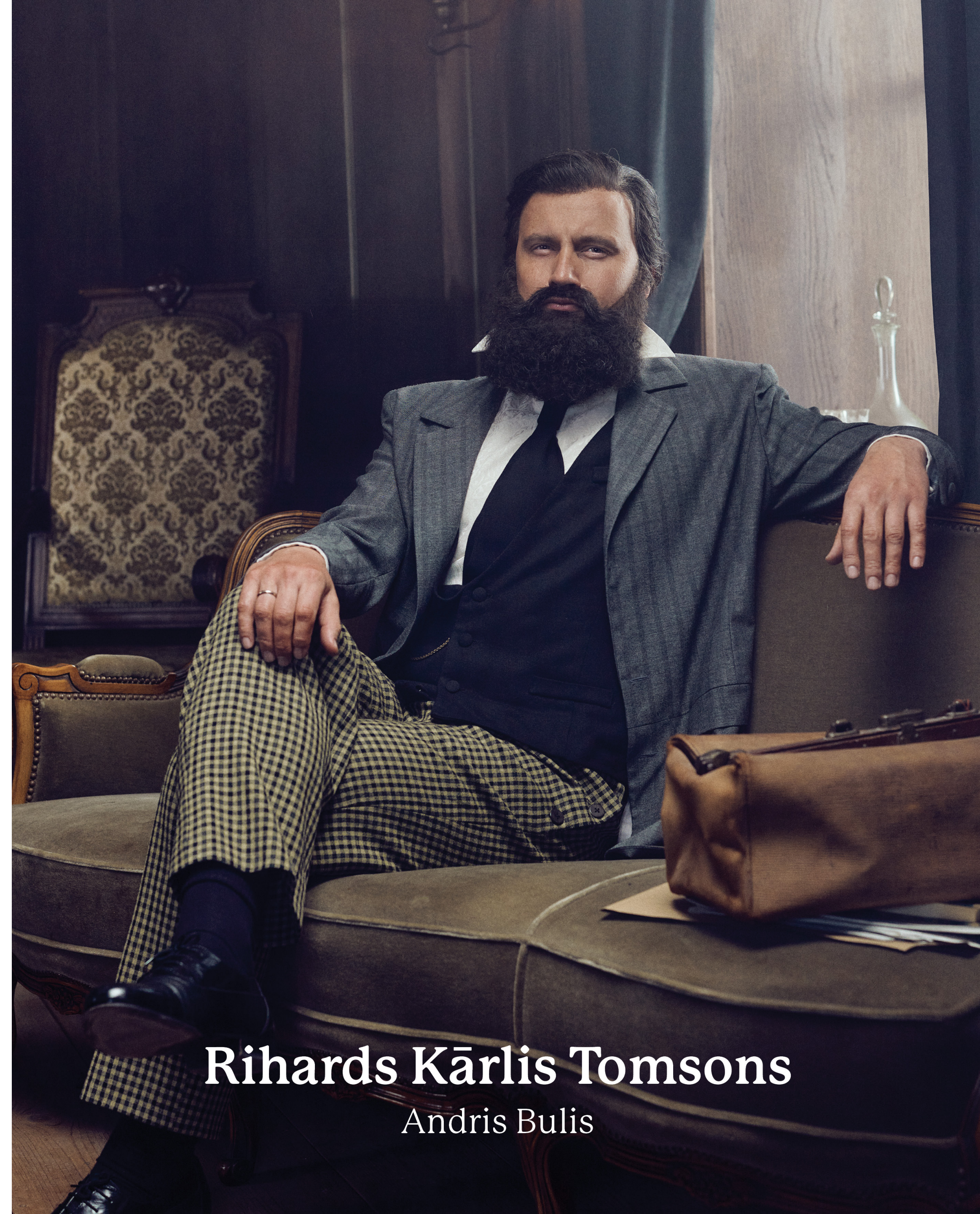
Viņš veiksmīgi tika galā ar nebijuša mēroga masu sarīkojuma sagatavošanu un pamanījās svētku laikā sasaukt gan latviešu skolotāju, gan latviešu zemkopju kongresus.

Turklāt apstākļos, kad uz latviešu rosību ar aizdomām raudzījās gan vācu, gan krievu aprindas, spēja visam saplānotajam izgādāt oficiālu gubernatora atļauju. Izņemot atļauju svētku koncertā izpildīt Baumaņu Kārļa latvju lūgsmu “Dievs, svētī Latviju”. Taču arī tam Tomsona un citu svētku rīkotāji rada risinājumu. Nākamo Latvijas valsts himnu nodziedāja atklāšanas ceremonijā, kas neskaitījās koncerts.

Kuram citam, ja ne viņam dziedāšanas svētku noslēgumā bija tiesības paziņot, ka “attecējis tas laiks, kur kurzemnieki un vidzemnieki savas tautas svētkos ir savienājušies liecināt, ka robežas, upes un tālumi tautieti no tautieša nekad nešķir”?

Un nešķirs. Pateicoties Rihardam K. Tomsonam.

Foto: Latvijas Nacionālais arhīvs.
Rīga, 1870. līdz 1890. gads, autors J. Menteifelis.

Rihards Kārlis Tomsons
Andris Bulis

Jānis Frīdrihs Baumanis

Ainārs Ančevskis

Jānis Frīdrihs Baumanis 1834-1891

Pirmais profesionālais latviešu arhitekts, Rīgas pilsētas domnieks un mecenāts.

J.F. Baumanis bijis Rīgas Latviešu biedrības (RLB) priekšsēdētājs (1872-1875). Rīdzinieks vairākās paaudzēs. Tēva, Zaķu salas enkurnieku uzņēmuma mantinieks. Ja ir kāds, kuram pavai: "Vai Rīga jau gatava?", tad tas ir Baumanis. Vairāk nekā 70 Rīgas namu projektu autors – to vidū Aleksandra ģimnāzija (mūsdienās Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija), Apgabaltiesas ēka (mūsdienās Augstākās tiesas ēka), Solomonska cirks (mūsdienās Rīgas cirks), kā arī pirmās trīs Dziesmu svētku estrādes.

Talantīgais arhitekts pirmos būvprojektus īstenojis vēl bez arhitekta diploma. Studējis Berlīnes Būvakadēmijā un Pēterpils Mākslas akadēmijā. Bieži mēdzis riskēt, taču risks atmaksājies ticības un apņēmības dēļ. Baumanim piemētas milzīgas darba spējas un vēlme tvert visu, ko dzīve dod. Viņš bijis viens no Rīgas amatnieku biedrības un Rīgas arhitektu apvienības, kā arī RLB dibinātājiem. Aktīvi iesaistījies sabiedriskajos darbos, ar prieku tos organizējis.

Bijis labs sportists un dziedātājs, Šekspīra, Gētes un Šillera dramaturģijas cienītājs. Fanātiski mērķtiecīgs un askētisks.

Spēlfilmā "Zeme, kas dzied" Baumanim aktīvās pilsoniskās un nacionālās pozīcijas dēļ saasinājušās attiecības ar rātskungiem, kam pašlabums tuvāks par pilsētnieku vajadzībām. Rīgas Latviešu biedrībā viņš tālab saskata ne tikai nacionālu, bet arī politisku spēku jaunas, eiropiskas un latviskas Rīgas celšanai. Kopīgā mērķa vārdā Baumanis Pirmo dziedāšanas svētku rīkošanas laikā kā viens no RLB "saimniecības vīriem" spēj pacelties pāri personiskām nesaskaņām ar tā sauktajiem "literātiem", pārvarēt sākotnējo skepsi pret "mākoņu stūmējiem", darīt, ziedot un ziedoties, lai lielā iecere piepildītos. Vārdos skopais pragmatīks piepeši atklājas kā savas ieceres piepildīt protošs romantiķis.

Foto: Rīgas Arhitektūras muzejs.
Fotogrāfs nezināms

Bernhards Dīriķis

1831 – 1892

Jaunlatvietis, Rīgas Latviešu biedrības dibinātājs un pirmais priekšnieks (1868-1870), pirmā latviešu literatūras vēstures apraksta “Latviešu rakstniecība” autors.

Tēva iedvesmots, agrā bērnībā sācis interesēties par publicistiku, kas kļuva par viņa mūža papildījumu. Dīriķi var uzskatīt par sava laika nozīmīgāko personību Latvijas preses pasaulē. Tajā viņš ienācis kā progresīvo “Pēterburgas Avīžu” (1862-1865) līdzstrādnieks. Pēc laikraksta aizliegšanas 1868. gadā Rīgā uzsācis “Baltijas Vēstneša” izdošanu.

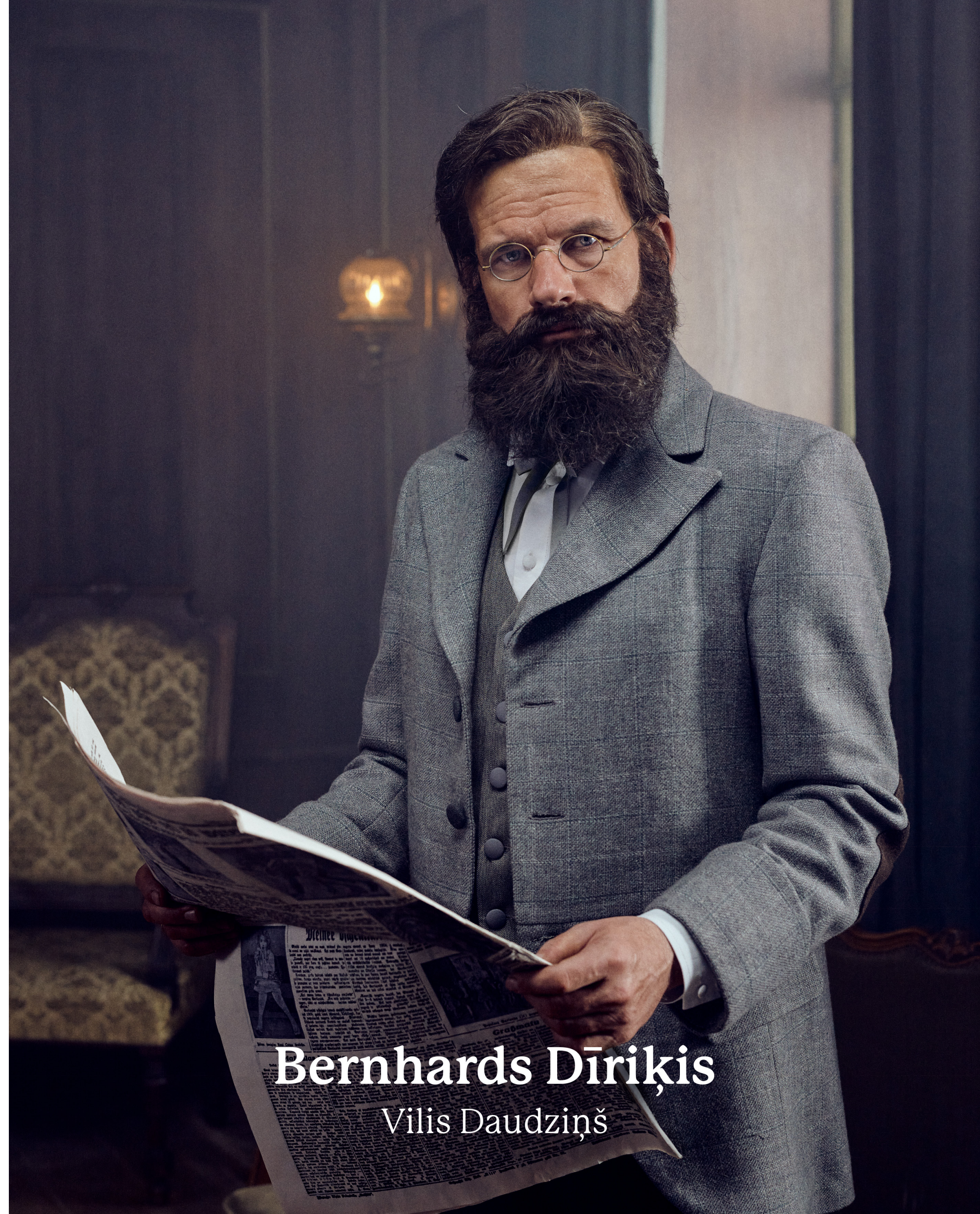
Ap sevi un redakciju pulcējis tādas izcilas personības kā Atī Kronvaldu, Krišjāni Kalniņu, Rihardu Tomsonu, Juri Kalniņu Prātkopi, Reini un Matīsu Kaudzītes, Varaidošu Sanderu jeb Aleksandru Vēberu u.c. Lai arī laikabiedri Dīriķi saskatīja apdomīgu un mierīgu cilvēku, Pirmo dziedāšanas svētku priekšvakarā, kas atainots spēlfilmā “Zeme, kas dzied”, viņš atradies konfliktā ar J. F. Baumanī. Tik dziļā, ka mēģinājis kopā ar “saimniekotāju” atstumtajiem “literātiem” Jelgavā dibināt alternatīvu latviešu biedrību. Tomēr pat Dīriķa oponenti bija spiesti atzīt, ka visu novadu latviešu aicināšana uz kopējiem svētkiem nav iespējama bez “Baltijas Vēstneša” atbalsta. To nākamais latviešu preses magnāts, kurš iesākumā strādāja tikpat kā par baltu velti, labi saprata un attiecīgi pozicionējās.

Cilvēkiem patīka atrasties viņa sabiedrībā. Dīriķis labprāt baudīja saviesīgu dzīvi un jautrību. Viesību vidū mēdza nemanāmi nozust. Reizēm atvērās un pārsteidza citus ar sirsniņu dziedāšanu. Dīriķa mīļākā dziedamā dziesma – “Meitiņa mīļā, puķīte jaukā”.

Varaidošu Sanders viņu citu RLB runasvīru vidū salīdzinājis ar stipru ozolu, kurš nav bijis “nedz steidzīgs slavētājs, nedz glaimīgs pievilcējs, nedz pretinieka personas aizķērējs, nedz drauga liels cildinātājs vārdos, nopietns un pakluss, runādams gandrīz tikai vajadzībā un patiesīgi”.

Dīriķa iedvesmotie publicisti 19. gs. otrajā pusē bez žēlastības deva “kārklū vācieša”, “puskoka lēcēja”, “kaunīgā latvieša” palamas tautiešiem, kuri bez vajadzības, mazvērtības kompleksu vajāti, centās runāt svešvalodās, lai slēptu savu izcelsmi.

Bernhards Dīriķis.
Rakstniecības un mūzikas muzejs, inv. Nr. 56254.

Bernhards Dīriķis
Vilis Daudziņš

Krišjānis Kalniņš
Nauris Brikmāns

Krišjānis Kalniņš

1847-1885

Jurists, sabiedriskais darbinieks, Rīgas Latviešu biedrības priekšnieks (1875-1885).

K. Kalniņš uzskatāms par vienu no svarīgākajām personībām Rīgas Latviešu biedrības nama veiksmes stāstā. Viņa vadībā biedrība uzplauka un kļuva gan par latviešu kultūras, gan sabiedriskās dzīves centru.

1873. gadā tikko tā laika Krievijas liberālisma citadeli, Maskavas universitāti, absolvējušais advokāts ievēlēts par vienu no Rīgas Latviešu biedrības runasvīriem un priekšsēdētāja vietniekiem. Ķildu plosītās un parādos iekļuvušās biedrības glābšanai tieši viņš piedāvā organizēt Pirmos Vispārīgos latviešu dziedāšanas svētkus. Tieši viņš šī laika un arī spēlfilmas “Zeme, kas dzied” varoņiem pierāda, ka ir iespējams saliedēt latviešu sabiedrību un gūt organizācijas turpmākai pastāvēšanai nepieciešamos finanšu līdzekļus.

Dziesmu svētku sagatavošanas procesā atklājās 23 gadīgā Kalniņa apbrīnojamais stoiciskums, viedums un uzņēmība. Strauji aug viņa popularitāte latviešu sabiedrībā.

Kalniņš biedrībā ienes tā laika Eiropas liberālisma iedvesto pārliecību, ka arī latviešu tautai ir nozīmīga, neatņemama vieta pasaules demokrātijā, un tai nav jāsamierinās ar apspiestību konservatīvajā Krievijā.

Dziedāšanas svētku rīkošana Kalniņam kā spēlfilmas tēlam ir arī tautas pašvaldīšanas un demokrātijas spēju trenēšana. To viņš 1876. gada biedrības gadaskvartā apstiprināja ar vārdiem: “...mūsu laikos jo dienas, jo vairāk attīstās tā saucamais pašvaldības princips jeb *self government*... tikai caur šī principa pielaišanu dzīvē no augstas valdības puses mums ir iespējams še, biedrībā, ar savienotiem spēkiem strādāt un izplatīt derīgas zināšanas, godīgu kārtību un visādu gara apgaismošanu starp šejienes latviešiem.”

Foto: Latvijas Nacionālais arhīvs.
Rīga, 1881. gads, autors nav zināms.

Sieviete 19. gadsimta otrajā pusē

Pirmie Latviešu dziesmu svētki kļuva par pirmo plašāko sieviešu pārstāvniecības pasākumu Baltijas publiskajā telpā. 19. gs. sociālais normatīvs noteica, ka sievietes dzīvei jānorit savā ģimenē un mājā. Arī sabiedrībā viņas iznāca ģimenes ietvarā, t.i., kopā ar citiem tās locekļiem. Taču Pirmajos Latviešu dziesmu svētkos 212 dziedātājas kāpa uz skatuves kā pilnvērtīgas jaukto koru dalībnieces. Nekas līdzīgs nebija noticis ne 1861. gada Baltijas dziesmu svētkos Rīgā, kad pulcējās 700 vācu vīru koru dziedātāju, ne 1869. gada Igauņu dziesmu svētkos Tērbatā (Tartu) ar 845 dziedātājiem.

Tiesības

Sievietes 19. gs. otrajā pusē, tāpat kā mūsdienās, veidoja vairāk nekā 50% no visa Latvijas teritorijas iedzīvotāju skaita. Arī paredzamais mūža ilgums sievietēm bija nedaudz lielāks nekā vīriešiem. Tiek lēsts, ka 1800. līdz 1883. gadā vīriešiem tas bija 39,1 gads un sievietēm — 42,7 gadi. Tā laika likumdošanas un sociālās prakses sievietēm piešķīra nepilnvērtīga cilvēka statusu, kas līdzinās nepilngadīga bērna stāvoklim. Likums liedza sievietēm pilnas tiesības rīkoties ar savām dzīvēm. Baltijas guberņu civilkodekss paredzēja, ka, noslēdzot laulību, vīrs kļuva par savas sievas aizbildni. Tās viņam deva tiesības rīkoties ar sievas mantu un saņemt tās visus ienākumus. Likums arī prasīja no laulībā esošām sievietēm paklausību vīram un pakļaušanos viņa gribai. Sievietei mātei nebija tiesību pieņemt lēmumus par savu bērnu dzīvi, izšķirošais allaž bija tēva viedoklis. 19. gs. otrajā pusē tika uzskatīts, ka sievietes dzīvei ir jānorit ģimenē, tāpēc tiesībaktos neprecējušos sieviešu tiesības netika aplūkotas. Viņas atradās savu tēvu aizbildniecībā. Ja tēva vairs nebija, tad aizbildniecību pār laulībā neesošu sievieti uzņēmas citi vīriešu dzimuma radinieki. 19. gs. sievietēm nebija nekādu politisko tiesību.

Ģimene

Absolūti lielākā sabiedrības daļa dzīvoja ģimenēs. Precēšanās cilvēku dzīvēs bija tikpat dabisks un nenovēršams notikums kā piedzimšana un nāve. Neprecējušies cilvēki bija retums. Sievietes dzīves pamatkarjeru veidoja laulības un ģimene, tādēļ bija ārkārtīgi svarīgi, lai tā būtu veiksmīga. Laulību šķīra ārkārtīgi reti. Baltijas guberņās cilvēki precējās salīdzinoši vēlu, piemēram, laukos vīrieši stājās laulībā vidēji 27–29 gadu vecumā, sievietes — 24–26 gadu vecumā. Laulības pārsvarā slēdza vienāda sociālā slāņa ļaudis: muižnieki precējās ar muižniecēm, saimnieki — ar saimnieku meitām, kalpi — ar kalponēm. Slēdzot

laulības, liela loma bija praktiskiem apsvērumiem, dažkārt — skaidram aprēķinam. Piemēram, pūram, saimniecības lielumam, amata prasmei, līgavas vai līgavaiņa ģimenes sociālajam statusam. Gan vīrieši, gan sievietes tiecās laulības izmantot kā sociālo un/vai materiālo liftu. 19. gs. otrajā pusē, kad vidusšķiras aprindās modernizējās nukleārās ģimenes modelis, laulību slēgšanas motīvu spektrā lielāku nozīmi iemantoja mīlestības jūtas, romantiskas attiecības un seksuālā pievilcība. Mīlestības tēma sāka iegūt arī aizvien lielāku nozīmi tālaika literatūrā un teātra iestudējumos, šī tēma spilgti atainojās arī Rūdolfa Blaumaņa (1863—1908) stāstos, novelēs un lugās.

Darbs

Sievietes galvenais darba lauks bija mājās. Saimnieces zemnieku saimniecības vadīja mājsaimniecību, gādāja par dārziem, piena lopiem un sīklopiem, aprūpēja bērnus un vecus cilvēkus, izrīkoja kalpones. Pārtikušu pilsētnieku ģimenēs sievas ziņā atradās mājsaimniecība, darbs tajā ietvēra rūpes par ģimenes uzturu un ēdienreizēm, bērniem, kārtību mājās un kalpotāju darba vadīšanu.

Sievietes strādāja arī algoto darbu. Laukos tas galvenokārt bija laukstrādnieces (kalpones) darbs muižā vai zemnieku saimniecībā. Pilsētā sievietes pārsvarā pelnīja iztiku, veicot mājsaimniecības darbus. Viņas bija kalpones, istabenes, virtuveņes, bērnu aukles, veļas mazgātājas. 19. gs. pēdējās desmitgadēs pieauga sieviešu darbavietu skaits rūpniecībā un tirdzniecībā, kā arī apkalpojošā un izklaides sfērā. Viņas kļuva par strādniecēm rūpniecās, pārdevējām, šuvējām, frizierēm, viesu apkalpotājām ēdienu veikalos, traktieros, viesnīcās vai pansijās, apkopējām u.c. Apmēram 1% no pilsētās dzīvojošajām sievietēm nodarbojās ar prostitūciju.

Sievietes, kuras bija ieguvušas izglītību, strādāja skolās, kantos, telefona centrālēs, slimnīcās, teātros. Izņēmuma situācijās sievietes sekmīgi darbojās arī biznesā. Rīgas vēsturē tāda ir Katrīna Dombrovska (1830—1903), kura bija ģimenes uzņēmuma — koku tirgotavas un zāģētavas — faktiskā vadītāja. Viņa arī aktīvi darbojās labdarībā: gādāja par meiteņu skolu, bērnu patversmi, trūkcumcietēju ēdināšanu.

Strādājošas sievietes sociālais prestižs tālaika sabiedrībā bija zems. Viņu alga veidoja vidēji veidoja 50—70% no tādā pašā darbā strādājoša vīrieša algas. Valdīja uzskats, ka sieviete

nav ģimenes iztikas pelnītāja un ka tādēļ viņai pienākas tikai viena cilvēka iztikas minimums vai neliela summa ģimenes papildienākumiem.

Sabiedriskā dzīve

Sieviešu sabiedriskās dzīves galvenā forma bija darbība labdarības biedrībās, tomēr 19. gs. otrajā pusē viņām pavērās iespēja iesaistīties arī vīriešu organizēto biedrību kultūras aktivitātēs. Viena no galvenajām formām bija publiskā kopsdziedāšana. 1873. gadā pastāvēja 43 latviešu dziedāšanas biedrības, kurās darbojās 1337 dziedātāji. Viņu vidū — 250 sievietes (18,7%). Tomēr 22 latviešu dziedāšanas biedrību biedri bija vienīgi vīrieši. Lielākais sieviešu skaits — 24 koristes — bija Irlavas dziedāšanas biedrībā, 20 — Baldones un Aizkraukles biedrībās, 18 — Ārlavas un Cēsu biedrībās. Pirmajos vispārējos latviešu dziesmu svētkos Rīgā pulcējās ne tikai vīru kori, bet arī jauktie kori. Kopskaitā — 1003 dziedātāji, viņu vidū 212 sievietes (21,14%). Sievietes arī sarūpēja dziesmu svētku “Līgo” jeb “zeltenišu” karogu. Viņas bija arī dziesmu svētku koncertu apmeklētāju un balles dalībnieku vidū. Kopsdziedāšanas pasākumi bija cieši saistīti ar teātra spēlēšanu. No koristu vidus parasti nāca arī pirmās Rīgas Latviešu biedrības teātra aktrises, arī pirmā latviešu teātra zvaigzne Dace Akmentiņa (1858—1936).

Sastādījusi Dr. hist. Vita Zelče

Jolija Purāta koris ar īpaši veidotiem latviskiem skatuves tērpiem. Dziedātāju vidū arī nākamās aktrises Dace Akmentiņa un Brigaderu Maija. 1884. gads.

No: Rakstniecības un mūzikas muzeja krājuma, publicēts: Karlson, Anete. Dziesmusvētki un tautiskā tērpa attīstība Latvijā 19. gadsimta beigās un 20. gadsimtā. Rīga: Zinātne, 2013. 29. lpp.

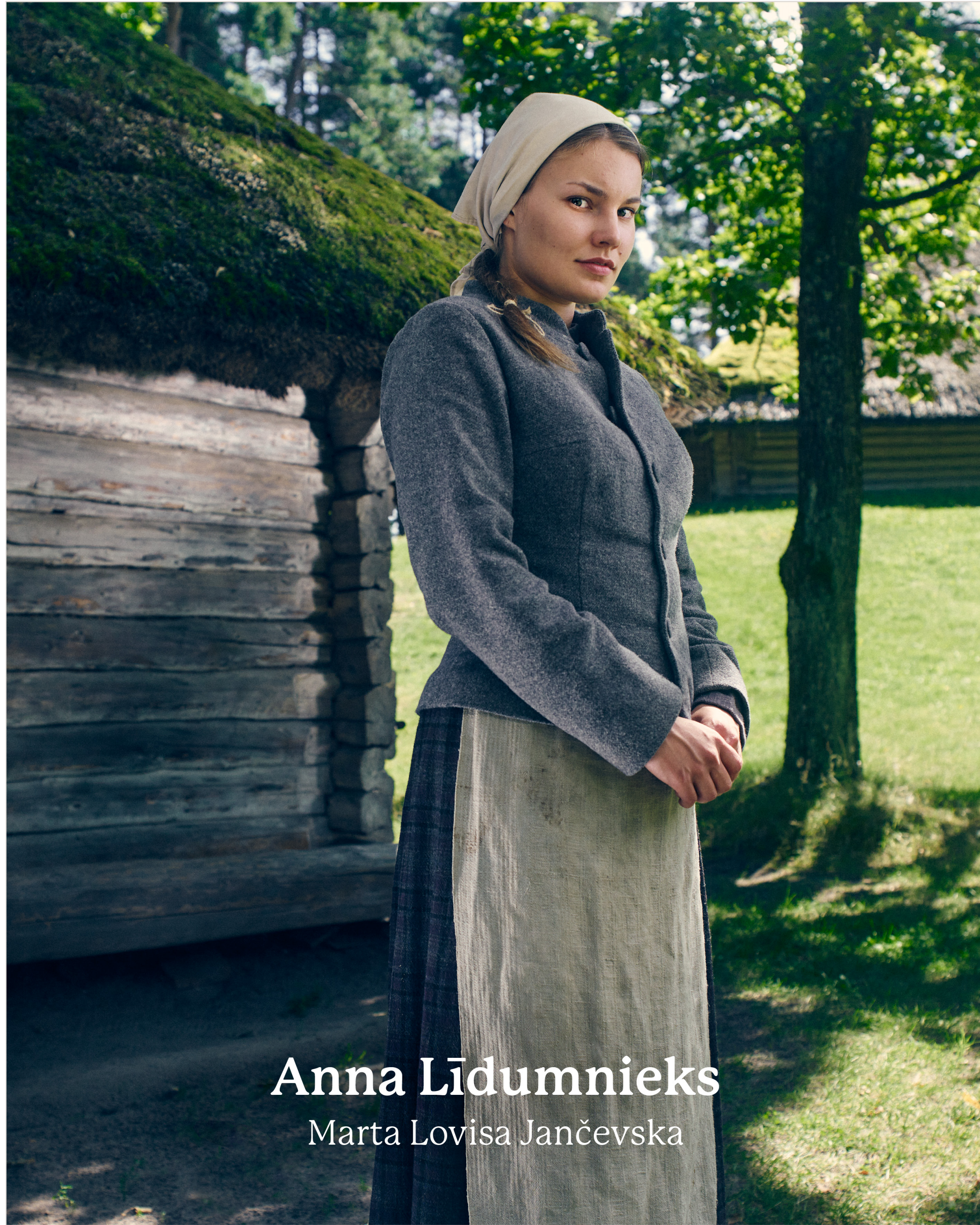
Uzņēmēja un Rīgas Latviešu labdarības biedrības priekšsēdētāja Katrīna Dombrovska.

No: Rīgas Latviešu labdarības biedrība sešos gadu desmitos: 1868–1928. Rīga: Latviešu labdarības biedrība, 1929.

Aktrīse Dace Akmentiņa 10 gadu skatuves darbības jubileja. 1896. gada 6. marts.

No: Jeger-Freimane, P. Dace Akmentiņa: Monogrāfija. Rīga: A. Gulbis, 1929.

Anna Līdumnieks
Marta Lovisa Jančevska

Zelma Līdumnieks
Marina Rebeka